

tela fit? quis unquam in illo Jano inventus est, qui L. Antonio mille nummum ferret expensum?

VI. Sed nimis multa de nugis: ad causam, bellumque redeamus: quanquam non alienum fuit personas quaedam a vobis recognosci: ut, quibuscum bellum gereretur, possitis taciti cogitare. Ego autem vos hortor, Quirites, ut, etiam si melius aliud fuit, tamen legatorum reditum expectetis animo æquo. Celeritas detracta de causa est: boni tamen aliquid accessit ad causam. Cum enim legati renuntiarent, quod certe renuntiabunt, non in vestra potestate, non in senatus esse Antonium: quis erit tam improbus civis, qui illum civem habendum putet? Nunc enim sunt pauci illi quidem, sed tamen plures, quam republica dignum est, qui ita loquantur: Ne legatos quidem expectabimus? Istam certe vocem, simulationemque clementiæ extorquebit iis res ipsa publica. Quo etiam, ut confitear vobis, Quirites, minus hodierno die contendi, minus laboravi, ut mihi senatus assentiens tumultum decerneret, saga sumi juberet. Malui viginti diebus post sententiam meam laudari ab omnibus, quam a paucis hodie vituperari.

Quapropter, Quirites, expectate legatorum reditum, & paucorum dierum molestiam devorate. Qui cum redierint, si pacem afferent, cupidum me; si bellum, providum judicatore. An ego non provideam meis civibus? non dies, noctesque de vestra libertate, de republica salute cogitem? Quid enim non debeo vobis, Quirites, quem vos a se ortum, hominibus nobilissimis, omnibus honoribus prætulistis? An ingratus sum? quis minus? qui, partis honoribus, eosdem gessi in foro labores, quos in petendis. Rudis in republica? quis exercitator, qui viginti jam annos bellum geram cum improbis civibus?

VII. Quamobrem, Quirites, consilio, quantum potero, labore plus pene quam potero, excubabo, vigilaboque pro vobis. Etenim quis est civis, præsertim hoc gradu, quo me vos esse voluistis, tam oblitus beneficii vestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis suæ, quem non excitet, non inflammet tantus vester iste consensus? Multas, magnasque ha-

bui.

bui consul conciones, multis interfui: nullam unquam vidi tantam, quanta nunc vestra est. Unum sentitis omnes, unum studetis, M. Antonii conatum avertere a republica, furorem extinguere, opprimere audaciam. Idem volunt omnes ordines; eodem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia. Itaque senatum, sua sponte bene firmum, firmiorem vestra auctoritate fecistis.

Venit tempus, Quirites, serius omnino, quam dignum populo Romano fuit: sed tamen ita maturum, ut differri jam hora non possit. Fuit aliquis fatalis casus, ut ita dicam, quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit: nunc, si quis erit, erit voluntarius. Populum Romanum servire fas non est: quem dii immortales omnibus gentibus imperare voluerunt. Res in extremum est adducta discrimen. De libertate decernitur. Aut vincatis oportet, Quirites, quod profecto & pietate vestra, & tanta concordia consequemini; aut quidvis potius, quam servitiis. Aliæ nationes servitutem pati possunt, populi Romani est propria libertas.

IN

I N
M. ANTONIUM.
PHILIPPICA VII.

A R G U M E N T U M .

A Micos Antonii, pacem bello in sermonibus anteponentes, eo consilio, ut in reditu legatorum Antonii responsa mirius acciperentur, & senatorum animi sententia Ciceronis iritati ad clementiam ac mansuetudinem traducerentur, accusat, ut Antonii amantiores, quam reip. De pace autem non esse cogitandum censet, vel quia turpis, vel quia cum periculo, vel quia liberis civibus cum hoste libertatis Antonio nulla prorsus esse possit. Senatum extremo loco Pansamque consulem hortatur, ut ad studium ruende reip. nihil ab Antonio sincerum expectantes, quemadmodum ceperint, incumbant. MANUTIUS.

I. **P**ARVIS de rebus, sed fortasse necessariis, consulimur, Patres conscripti. De Appia via¹, & de moneta² consul: de Lupercis tribunus plebis refert. Quarum rerum etsi facilis explicatio videtur, tamen animus aberat a sententia, suspensus curis majoribus. Adducta est enim, Patres conscripti, res in maximum periculum, & in extremum pene discrimen. Non sine causa legatorum istam missionem semper timui, nunquam probavi: quorum reditus quid sit allaturus, ignoro: expectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non videt? Non enim se tenent ii, qui senatum dolent ad auctoritatis pristinae spem reviviscere, conjunctum huic ordini populum Romanum, conspirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces.

Jam

¹ De Appia via] Insauranda. Manut. da moneta, ejusque pretio constituendo. Idem.
² De Moneta] Vel de templo Junonis Montis reficiendo, vel etiam de puriore euden-

Jam nunc fingunt responsa Antonii, eademque defendunt. Alii, postulare illum, ut omnes exercitus dimittantur. Scilicet legatos ad eum misimus, non ut pareret, & dicto audiens esset huic ordini, sed ut condiciones ferret, leges imponeret, referare nos exteris gentibus Italiam juberet: se praesertim incolumi, a quo majus periculum, quam ab ullis nationibus extimescendum est. Alii remittere eum nobis Galliam citeriorem: illam ultimam postulare. Praeclare: ex qua non legiones solum, sed etiam nationes ad urbem conetur adducere. Alii, nihil eum jam nisi modeste postulare: Macedoniam suam vocat omnino: quoniam Cajus frater est inde revocatus. Sed quae provincia est, ex qua illa fax excitare non possit incendium? Itaque iidem, quasi providi cives & senatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt; suscipiunt pacis patrocinium. Nonne sic disputant? Irritari Antonium non oportuit: nequam est homo ille, atque confidens: multi praeterea improbi, quos quidem a se primum numerare possunt, qui haec loquuntur: eos cavendos esse denuntiant. Utrum igitur in aefariis civibus ulciscendis, cum possis, an pertimescendis, diligentior cautio est?

II. Atque haec illi loquuntur, qui quondam propter levitatem populares habebantur. Ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo civitatis statu, non voluntate fuisse populares. Qui enim convenit, ut, qui in rebus improbis populares fuerint, iidem in re una maxime populari, quod eadem salutaris populo Romano sit, improbos se, quam populares, esse malint? Me quidem semper (ut scitis) adverteratum multitudinis temeritati, haec fecit praeclearissima causa popularem.

Et quidem dicuntur, vel potius se ipsi dicunt consulares: quo nomine nemo dignus est, nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. Faveas tu hosti? ille literas ad te mittat de sua spe rerum secundarum? eas tu laetus proferas? recites? describendas etiam des improbis civibus? eorum augeas animos? bonorum spem, virtutemque debilitas? & te consularem, aut

Tom. VI. P p p

³ Senatores] Grævio ea vox non probatur; legit *senatores*.

senatorem, aut denique civem putes? Accipiet in optimam partem C. Pansa, fortissimus consul, atque optimus. Etenim dicam animo amicissimo: hunc ipsum, mihi hominem familiarissimum, nisi talis consul esset, ut omnes vigiliis, curas, cogitationes in reipublicæ salute configeret, consulem non putarem.

Quamquam nos ab ineunte illius ætate usus, consuetudo, studiorum etiam honestissimorum societas, similitudoque devinxit: ejusdemque cura incredibilis in asperrimis belli civilis periculis perspecta, docuit, non modo salutis, sed etiam dignitatis meæ fuisse fautorem: tamen eundem, ut dixi, nisi talis consul esset, negare esse consulem auderem. Idem non modo consulem esse dico, sed etiam memoria mea præstantissimum atque optimum consulem, non quin pari virtute & voluntate alii fuerint: sed tantam causam non habuerunt, in qua & virtutem, & voluntatem suam declararent. Hujus magnitudinis animi, gravitati, sapientiæ, tempestas est oblata formidolosissimi temporis. Tum autem illustratur consulatus, cum gubernat rempublicam, si non optabili, at necessario tempore. Magis autem necessarium, P. C. nullum tempus unquam fuit.

III. Itaque ego ille, qui semper pacis auctor fui, cuique pax, præsertim civilis, quamquam omnibus bonis, tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum industriæ nostræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis, elaboratum est: hinc honores amplissimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, si quam habemus, consecuti sumus. Ego itaque pacis, ut ita dicam, alumnus, qui, quantuscunq; sum (nihil enim mihi arrogo) sine pace civili certe non fuisssem: periculose dico: quemadmodum accepturi, Patres conscripti, sitis, horreo: sed pro mea perpetua cupiditate vestræ dignitatis retinendæ & augendæ quæso, oroque vos, Patres conscripti, ut primo etsi erit vel acerbum auditu, vel incredibile a M. Cicerone esse dictum, accipiatis sine offensione, quod dixerò: neve id prius, quam, quale sit, explicavero, repudietis. Ego ille (dicam sapiens) pacis semper laudator, semper auctor, pacem cum M. Antonio esse nolo.

Magna spe ingredior in reliquam orationem, Patres conscripti, quoniam periculosissimum locum silentio sum prætervehtus. Cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quæ tria dum explico, peto a vobis, Patres conscripti, ut eadem benignitate, qua soletis, verba mea audiat.

Quid est inconstantia, mobilitate, levitate, cum singulis hominibus, tum vero universo senatui, turpius? quid porro inconstantius, quam, quem modo hostem non verbo, sed re, multis decretis, judicaveritis, cum hoc subito pace velle conjungi? Nisi vero, cum C. Cæsari meritos^b illi quidem honores & debitos, sed tamen singulares & immortales, decreveritis, unam ob causam, quod contra M. Antonium exercitum comparavisset, non hostem Antonium^c judicavistis: nec tum hostis est a vobis judicatus Antonius, cum laudati auctoritate vestra veterani milites, qui Cæsarem secuti essent: nec tum hostem Antonium judicavistis, cum fortissimis legionibus, quod illum, qui consul appellabatur, cum esset hostis, reliquissent, vacationes, pecunias, agros spondidistis.

IV. Quid? cum Brutum, omine quodam illius generis & nominis natum ad rempublicam liberandam, exercitumque ejus pro libertate populi Romani bellum gerentem cum Antonio, provinciamque fidelissimam, atque optimam, Galliam, laudibus amplissimis affectistis; tum non hostem judicastis Antonium? Quid? cum decreveritis, ut consules alter ambove ad bellum proficiscerentur: quod erat bellum, si hostis Antonius non erat? Quid igitur profectus est vir fortissimus, meus collega^a & familiaris, A. Hirrius consul? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi vires corporis infirmitas non retardavit. Equum credo, putavit, vitam, quam populi Romani votis retinisset, pro libertate populi Romani in discrimen adducere.

Quid? cum delectus haberi tota Italia jussistis, cum vacationes omnes sustulistis, tum ille hostis non est judicatus? Ar-

P p p 2

mo-

^a Vist. Man. Grut. Quasi vero
^b Man. illos quidem

^c Vist. Man. Grut. judicaveritis
⁴ Collega.] In Auguratu. Ferrat.

morum officinas in urbe videtis: milites cum gladiis sequuntur consulem: prædium sunt, specie, consuli; re & veritate, nobis: omnes sine ulla recusatione, summo etiam cum studio, nomina dant: parent auctoritati vestre. Non est iudicatus hostis Antonius?

At legatos misimus. Heu, me miserum! cur senatum cogor, quem laudavi semper, reprehendere? Quid? vos censetis, Patres conscripti, legatorum missionem populo Romano vos probavisse? non intelligitis, non auditis meam sententiam flagitari? cui cum pridie frequentes essetis assenti, postridie ad spem estis inanem pacis devoluti. Quam turpe porro est, legiones ad senatum legatos mittere, senatum ad Antonium? Quanquam illa legatio non est: denuntiatio est, paratum illi exitum, nisi paruerit huic ordini. Quid refert? tamen opinio est gravior: missos enim legatos omnes vident: decreti vestri non omnes verba noverunt.

V. Retinenda est igitur vobis constantia, gravitas, perseverantia. Reperenda est vetus illa severitas: siquidem auctoritas senatus decus, honestatem, laudem, dignitatemque desiderat: quibus rebus hic ordo caruit nimium diu. Sed erat tunc excusatio oppressis, misera illa quidem, sed tamen iusta. Nunc nulla est. Liberati tum regio dominatu videbatur: multo postea gravius urgebatur armis domesticis. Ea ipsa depulimus nos quidem, sed extorquenda sunt. Quod si non possumus facere, (dicam, quod dignum est & senatore, & Romano homine) moriamur.

Quanta enim erit illa reipublicæ turpitudine, quantum dedecus, quanta labe, dicere in hoc ordine sententiam M. Antonium consulari loco? cuius ut omittam innumerabilia scelera urbani consulatus, in quo pecuniam publicam maximam dissipavit, exules sine lege restituit, vestigalia vendidit, provincias de populi Romani imperio sustulit, regna addidit pecunia, leges civitati per vim imposuit, armis aut obsedit, aut exclusit senatum: ut hæc, inquam, omittam: ne hoc quidem

⁵ Meo sententiam] Qua suadebam ut hostis iudicaretur Antonius. *Mamur.*
⁶ Quid refert?] Nihil refert denuntiatio-

co-
nem esse, non legationem, cum homines contrarium opinentur. *Ferrat.*

cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniam populi Romani firmissimam, oppugnavit, imperatorem populi Romani, consulem designatum, obsederit, depopulatus agros sit, hunc in eum ordinem recipi, a quo toties ob has ipsas causas hostis iudicatus sit, quam scdum, flagitiosumque sit?

Satis multa de turpitudine. Dicam deinceps, ut proposui, de periculo: quod est minus est fugiendum, quam turpitudine: tamen offendit animos majoris partis hominum magis.

VI. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cum in civitate Antonium videbitis, vel potius Antonios? nisi forte contemnitis Lucium. Ego ne Cajum quidem. Sed, ut video, dominabitur Lucius. Est enim patronus xxxv. tribuum, quarum sua lege⁷, qua cum C. Cæsare magistratum partitus est⁸, suffragium sustulit: patronus centuriarum equitum Romanorum, quas item sine suffragio esse voluit: patronus eorum, qui tribuni militares fuerunt: patronus Jani medi. O dii! quis hujus potentiam poterit sustinere? præsertim cum eosdem in agros etiam deduxerit. Quis unquam omnes tribus⁹? Quis equites Romanos? Quis tribunos militares? Gracchorum potentiam majorem fuisse arbitramini, quam hujus gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellavi, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet, sed ut appellent ii, qui plane & Latine loquuntur. Mirmillo in Asia depugnavit. Cum ornasset Threcedicis¹⁰ comitem & familiarem suum, illum miserum fugientem jugulavit: luculentam tamen ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix.

Qui familiarem jugularit, quid hic, occasione data, faciet inimico? & qui illud animi causa fecerit, hunc prædæ causa quid facturum putatis? non rursum improbos decuriabit? non sollicitabit rursus agrarios? non quæret urbe expulsos? M. vero

⁷ Sua lege] Ex hoc loco colligitur, Lucium Antonium in Tribunatu legem tulisse, ut liceret C. Cæsari profecturo ad bellum Parthicum in biennium creare omnes magistratus: qua re suffragium populo ademerat per illud biennium. *Ferrat.*
⁸ Partitus est] Videtur proinde a Cæsare obtinuisse, ut quidam crearentur ex suis a-

miciis. *Idem.*

⁹ Quis unquam omnes tribus?] Equæ laudat in sua potestate? Hoc enim subaudiri necesse est. Ne fratres quidem Gracchi habuerunt. *Mamur.*

¹⁰ Threcedicis] Threcedica erant arma gladiatoria, quibus Thrax pugnabat cum Myrmillone. *Ferratius.*

ro Antonium non is erit, ad quem omni motu concursus fiat civium perditorum? Ut nemo sit alius, nisi ii, qui una sunt, & ii, qui hic ei nunc aperte favent, parumne erunt multi? præsertim* cum bonorum præsidia cesserint, illi parati sint ad nutum futuri? Ego vero metuo, si hoc tempore consilio lapsi erimus, ne illi brevi tempore nimis multi nobis esse videantur. Nec ego pacem nolo: sed pacis nomine bellum involutum reformido. Quare si pace frui volumus: bellum gerendum est. Si bellum omitemus: pace nunquam fruemur.

VII. Est autem vestri consilii, Patres conscripti, in posterum, quam longissime providere. Idcirco in hac custodia, & tanquam in specula, collocati sumus, ut vacuum omni metu populum Romanum nostra vigilia, & prospicientia redderemus. Turpe est summo consilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua, consilium intelligi desuisse. Eos consules habemus, eam populi Romani alacritatem, eum consensum Italiæ, eos duces, eos exercitus, ut nullam calamitatem respublica accipere possit sine culpa senatus. Equidem non deero, monebo, prædicam, denuntiabo, & testabor semper deos, hominesque, quid sentiam: nec solum fidem meam, quod fortasse videatur satis esse, sed in principe civi non est satis, curam, consilium, vigilantiamque præstabo.

Dixi de periculo: docebo, ne coagmentari quidem posse pacem. De tribus enim, quæ proposui, hoc extremum est.

VIII. Quæ potest esse pax M. Antonio primum cum senatu? quo ore ille vos poterit, quibus vicissim vos illum oculis intueri? quis vestrum illum, quem ille vestrum non oderit? Age, vos ille solum, & vos illum? quid? ii, qui Mutinam circumfuderunt, qui in Gallia delectus habent, qui in nostras fortunas imminet, amici unquam nobis erunt, aut nos illis? An equites Romanos amplectetur? occulta enim fuit eorum voluntas, iudiciumque de M. Antonio: qui frequentissimi in gradibus Concordiæ steterunt: qui vos ad libertatem recuperandam excitaverunt: arma, saga, bellum flagitaverunt: me una cum populo Romano in concionem vocaverunt. Hi Antonium

* Man. cum boni iam præsidia cesserint, Lamb. discesserint.

tonium diligent? cum his pacem servabit Antonius? Nam quid ego de universo populo Romano dicam? qui pleno ac referto foro bis me una mente atque voce in concionem vocavit, declaravitque maximam libertatis recuperandæ cupiditatem. Ita quod erat optabile antea, ut populum Romanum comitem haberemus, nunc habemus ducem. Quæ est igitur spes, qui Mutinam circumfuderunt, imperatorem populi Romani, exercitumque oppugnant, iis pacem cum populo Romano esse posse? An cum municipiis pax erit, quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecuniis pollicendis, ut in singulis oppidis curiam populi Romani non desideretis?

IX. Laudandi sunt ex hujus ordinis sententia Firmi¹¹, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. Respondendum honorifice est Marrucinis¹², qui ignominia notandos censuerunt eos, si qui militiam subterfugissent. Hæc jam tota Italia sunt. Magna pax Antonio cum his, his item cum illo. Quæ potest major esse discordia? in discordia autem pax civilis nullo pacto esse potest. Ut omittam multitudinem: L. Vifidius, equiti Romano, homini in primis ornato atque honesto, civique semper egregio, cuius ego excubias & custodias mei capitatis cognovi in consulatu meo: qui vicinos suos non cohortatus est solum, ut milites fierent, sed etiam facultatibus suis sublevavit: huic, inquam, tali viro, quem nos senatus-consulto collaudare debemus, poteritne esse pacatus Antonius? quid? C. Cæsari, qui illum urbe; quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit?

Jam vero ipse se placabit, & leniet provinciæ Galliæ, a qua exclusus & repudiatus est? Omnia videbitis, Patres conscripti, nisi prospicitis, plena odiorum, plena discordiarum: ex quibus oriuntur bella civilia. Nolite igitur id velle, quod fieri non potest, & cavete, per deos immortales! Patres conscripti, ne spe præsentis pacis perpetuam pacem amittatis.

Quorsum hæc omnis spectat oratio? quid enim legari egerint,

¹¹ Firmiani] In Piceno. Quibusdam, Firmiani. Male.

¹² Marrucinis] Qui sunt ad oram maris superi, Grævius.

rint, nondum scimus. At vero excitati, erecti, parati, armati animis tamen esse debemus, ne blanda aut supplicis oratione, aut æquitatis simulatione fallamur. Omnia fecerit oportet, quæ interdicta & denunciata sunt, prius quam aliquid postulet: Brutum, exercitumque ejus oppugnare; urbes & agros provinciæ Galliæ populari destiterit: ad Brutum adeundi legatis potestatem fecerit, exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit, nec propius urbem millia passuum ducenta admoverit: fuerit & in senatus, & in populi Romani potestate. Hæc si fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi. Si senatui non paruerit, non illi senatus, sed ille populo Romano bellum indixerit.

Sed vos moneo, Patres conscripti, libertas agitur populi Romani, quæ est commendata vobis: vita & fortunæ optimi cuiusque, quo cupiditatem infinitam cum immani crudelitate jampridem intendit Antonius: auctoritas vestra, quam nullam habebitis, nisi nunc tenueritis. Tetram & pestiferam belluam ne inclusam & constrictam dimittatis, cavete. Te ipsum, Pansa, moneo: quanquam non eges consilio, quo vales plurimum; tamen etiam summi gubernatores in magnis tempestatibus a vectoribus admoneri solent: hunc tantum tuum apparatum, tamque præclarum ne ad nihilum recidere patiare. Tempus habes tale, quale nemo habuit unquam. Hac gravitate senatus, hoc studio equestris ordinis, hoc ardore populi Romani potes in perpetuum rempublicam metu & periculo liberare. Quibus de rebus refers, P. Servilio adsentior.

M. ANTONIUM.

PHILIPPICA VIII.

ARGUMENTUM.

Mortuo in legatione Ser. Sulpicio, L. Piso, & L. Philippus intolerabilia ab Antonio ad senatum postulata retulerunt. Tum senatus bellum indixit Antonio, sed in S. C. nonnullorum suavis tumultum appellare maluit, quam bellum. Id Cicero reprehendit, quasi leniore senatu, quam in eum oportere esse, qui ei non pareret, Mutinamque nibilo segnius post auditam legationem, quam antea, oppugnaret. Deinde cum Caleno, adhuc de pace agente, pacisque commoda commemorante, & Massiliensium commoda oppugnante, acerbè queritur: & simul eos accusat, qui mittendos iterum ad Antonium legatos censuerant. Pisonem & Philippum increpat, qui mandata Antonii, tanquam ejus legari, non tanquam a senatu missi, retulissent. Reprehendit senatores Antonio faventes. Decernendum censet, ut eis, qui cum Antonio sint, potestas detur ad sanitatem redeundi ante idus Mart. primas: bene merentibus gratiæ referantur: proficiscendi ad Antonium, excepto ejus legato Q. Vario Coryla, nemini facultas concedatur. MANUTIUS.

I.

CONFUSIUS ¹ hesterno die est acta res, C. Pansa, quam postulabat institutum consulatus tui. Parum mihi visus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. Nam cum senatus ea virtus fuisset, quæ solet: & cum re viderent omnes esse bellum, quidamque id verbum removendum arbitrantur: tua voluntas in discessione ² fuit ad leni-

Tom. VI.

Q q q

leni-

¹ Confusius] Minus considerate, quam decuit a consule, præsertim eo, quem te ad eam diem præbueras. Manutius.

² In discessione] Discessit in eam partem

Pansa, cui tumultum potius, quam bellum, vocari placebat: eumque senatus pars maxime secuta est. Idem.

lenitatem propensior. Vistā est igitur propter verbi asperitatem, te auctore, nostra sententia. Vicit L. Cæsar, amplissimi viri, qui verbi atrocitate dempta, oratione fuit, quam sententia lenior. Quanquam is quidem, antequam sententiam diceret, propinquitatem³ excusavit. Idem fecerat, me consule, in fororis viro⁴, quod hoc tempore, in fororis filio fecit, ut & luctu fororis moveretur, & saluti reipublicæ provideret.

Atque ipse tamen Cæsar præcepit vobis quodammodo, Patres conscripti, ne sibi assentiremini, cum ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eamque se ac republica dignam, nisi propinquitate impediretur. Ergo ille avunculus: num etiam vos avunculi, qui illi estis assensi? At in quo fuit controversia? Belli nomen ponendum in sententia quidam non putabant: tumultum appellare malebant, ignari non modo rerum, sed etiam verborum. Potest enim esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest.

Quid enim est aliud *tumultus*, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur⁵? unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque majores nostri tumultum Italicum, quod erat domesticum; tumultum Gallicum, quod erat Italiæ finitimus; præterea nullum nominabant. Gravius autem tumultum esse, quam bellum, hinc intelligi licet, quod bello vacationes valent, tumultu non valent. Ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse non possit. Etenim cum inter bellum & pacem medium nihil sit: necesse est, tumultum, si belli non sit, pacis esse. Quo quid absurdius dici, aut existimari potest? Sed nimis multa de ver-

³ Propinquitatem] Nam Antonii mater ei foror erat. Idem.

⁴ In fororis viro] Lentulo, qui, Cicero- ne consule, cum aliis conjuratis in carcere, fenestras iussu, stragulatus est. Idem. Philipp. II. 8.

⁵ Ut major timor oriatur] Janus noster Doussis pater in Plautinis, reponendum putabat *temor*. Grut. Omnino *ultra* in *tumultus* vocis solum productio est. Deinde scripsit Cicero *tumor*, non *timor*, planeque dictus

tumultus, quia *res tumescit*, hoc est, *malum* aliquid *parturire* videntur. Ita *tumendi* voce utitur Cicero epist. IV. lib. XIV. ad Atticum *tumentia negotia*. Et ep. proxima: *ne deservire viderer hunc verum tumorem*. Facit pro hac etymologia locus Maronis I. Georg. (vers. 465.)

Ille etiam *vincor* *instare tumultus* *Sæpe monet, fraudemque & opera tumescere bella*. J. G. Vossius.

bo: rem potius videamus, Patres conscripti, quam quidem intelligo verbo fieri interdum deteriorem solere.

II. Nolumus hoc bellum videri. Quam igitur municipis & coloniis ad excludendum Antonium auctoritatem damus? quam, ut milites fiant sine vi, sine multa, studio & voluntate? quam, ut pecunias in rempublicam polliceantur? Si enim belli nomen tolletur, municipiorum studia tollentur: consensus populi Romani, qui jam descendit in causam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. Sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia vastatur: quæ potest pax esse certior? Illud vero quis potest bellum esse dicere? Consulem fortissimum virum cum exercitu misimus: qui cum esset infirmus ex gravi, diuturnoque morbo, nullam sibi putavit excusationem esse oportere, cum ad reipublicæ præsidium vocaretur. C. quidem Cæsar non expectavit nostra decreta, præsertim cum illud esset ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit. Decernendi enim tempus nondum erat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset; videbat, republica oppressa, nihil posse decerni. Ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace versantur. Non est hostis is, cujus præsidium Claterna dejecit Hirtius: non est hostis, qui consuli armatus obstitit, qui designatum consulem oppugnat: nec illa hostilia verba, nec bellica, quæ paulo ante ex collegæ literis Panfa recitavit: *Dejeci præsidium: Claterna potius sum: fugari equites: prælium commissum: occisi aliquot*. Quæ pax potest esse major? Delectus tota Italia decreti, sublati vacationibus: sagæ cras fumentur: consul se cum præsidio defensionum esse dixit.

Utrum hoc bellum non est? Etiam tantum bellum, quantum nunquam fuit. Cæteris enim bellis, maximeque civilibus, contentionem reipublicæ causa faciebat. Sylla cum Sulpicio de jure legum, quas per vim latas Sylla dicebat: Cinnæ cum Octavio de novorum civium suffragiis: rursus cum Mario & Carbone Sylla, ne dominantur indigni, & ut clarissimorum hominum crudelissimam puniretur necem. Horum

Q q q 2

omnium

omnium bellorum causæ ex reipublicæ contentione natæ sunt. De proximo bello civili non libet dicere: ignoro causam: detestor exitum.

III. Hoc bellum quintum civile geritur: atque omnia in nostram ætatem inciderunt. Primum non modo non in dissensione & discordia civium, sed in maxima consensione, incredibilique concordia: omnes idem volunt, idem defendunt, idem sentiunt. Cum omnes dico, eos excipio, quos nemo civitate dignos putat. Quæ est igitur in medio belli causa posita? nos deorum immortalium templa, nos muros, nos domicilia, sedesque populi Romani, penates, aras, focos, sepulcra majorum: nos leges, judicia, libertatem, conjuges, liberos, patriam defendimus: contra M. Antonius id molitur, id pugnat, ut hæc omnia perturbet, evertat, prædam reipublicæ causam belli putet, fortunas nostras partim dissipet, partim dissipet parricidis.

In hac tam dispari ratione belli miserrimum illud est, quod ille latronibus suis pollicetur primum domos: urbem enim se divisurum confirmat: deinde omnibus portis, quo velint, deducturum. Omnes Caphones, omnes Saxæ, cæteræque pestes, quæ sequuntur Antonium, ædes sibi optimas, hortos, Tusculana, Albana definiunt. Atque etiam homines agrestes, si homines illi, ac non pecudes potius, inani spe ad aquas⁶ usque & Puteolos provehantur. Ergo habet Antonius, quod suis pollicetur. Quid nos? num quid tale habemus? Dii meliora. Id enim ipsum agimus, ne quis posthac ejusmodi quidquam possit polliceri. Inventus dico, sed dicendum est. Hæstæ Cæsaris, Patres conscripti, multis improbis & spem affert, & audaciam. Viderunt enim ex mendicis fieri repente divites. Itaque hæstam semper videre cupiunt⁷ ii, qui nostris bonis imminet: quibus omnia pollicetur Antonius.

Quid nos? nostris exercitibus quid pollicemur? multo meliora, atque majora. Scelerum enim promissio & iis, qui expe-

^b Vist. Man. Crut. omittunt non
⁶ Aquas] Baianas.
⁷ Hæstam semper videre cupiunt] Eadem
sententia lib. de Offic. Nec vero unquam bel-

litarum civitatum senes, & causa dedit, dant
homines perditæ hæstam illam cruentam & mi-
nimerint, & sperabant. Lib. II. cap. 8. Ma-
ninius.

pectant, perniciofa est; & iis, qui promittunt. Nos nostris militibus libertatem, jura, leges, judicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonii igitur promissa, cruenta, tetra, scelerata, diis, hominibusque invisa, nec diuturna, nec salutaria: nostra contra honesta, integra, gloriosa, plena lætitiæ, plena pietatis.

IV. Hic mihi etiam Q. Fufius, vir fortis ac strenuus, amicus meus, pacis commoda commemorat. Quasi vero, si laudanda pax esset, ego id æque commode facere non possem. Semel enim pacem defendi: non semper otio studui: quod cum omnibus bonis utile est, tum præcipue mihi. Quem enim cursum industria mea tenere potuisset, sine forensibus causis, sine legibus, sine judiciis? quæ esse non possunt, civili pace sublata. Sed quæso, Calene, quid? tu servitutem, pacem vocas? Majores quidem nostri non modo, ut liberi essent, sed etiam, ut imperarent, arma capiebant: at tu arma abicienda censes, ut serviamus. Quæ causa justior est belli gerendi, quam servitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus: tamen est miserrimum, posse, si velit. Immo aliæ causæ justæ; hæc necessaria est. Nisi forte ad te hoc non putas pertinere, quod te socium fore speras dominationis Antonii. In quo bis laboris: primum, quod tuas rationes communibus anteponis: deinde, quod quidquam stabile in regno, aut jucundum putas. Non, si tibi antea profuit⁸, semper proderit.

Quinetiam, memini, de illo⁹ homine queri solebas: quid te facturum de bellua putas? Atqui ais eum te esse, qui semper pacem optaris, semper omnes cives salvos volueris. Honestæ oratio: sed ita, si bonos & utiles reipublicæ cives: sin eos, qui natura cives sunt, voluntate hostes, salvos velis; quid tandem intersit inter te & illos? Pater quidem tuus, quo utebar sene adolescens, homo severus & prudens, primas omnium civium P. Nasicæ, qui Tib. Gracchum interfecit, dare solebat. Ejus enim virtute, consilio, magnitudine animi, liberatam rempublicam arbitratur.

Quid?

⁸ Antea profuit] Factus fuerat Consul sub Cæsare Calenus cum P. Vatinio. Ferr.
⁹ De illo] De Cæsare. Manin.

Quid? nos a patribus num aliter accepimus? Ergo is tibi civis, si temporibus illis fuisset, non probaretur, quia non omnes salvos esse voluisset. *Quod L. Opimius consul verba fecit de republica, de ea re ita consuevit, UTI OPIMIUS CONSUL REPUBLICAM DEFENDERET.* Senatus hæc verbis, Opimius armis. Num igitur eum, si tum esses, temerarium civem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cujus quatuor filii consulares? P. Lentulum, principem senatus? complures alios summos viros, qui cum L. Opimio consule armati Gracchum in Aventinum persecuti sunt? quo in prælio Lentulus grave vulnus accepit: interfectus est Gracchus, & M. Fulvius consularis, eisque duo adolescentuli filii.

V. Illi igitur viri vituperandi. Non enim cives omnes salvos esse voluerunt. Ad propiora veniamus. C. Mario, L. Valerio consulibus, senatus rempublicam defendendam dedit: L. Saturninus, tribunus plebis, Glaucia prætor est interfectus. Omnes illo die Scauri, Metelli, Claudii, Catuli, Scævola, Crassi arma sumpserunt. Num aut consules illos, aut clarissimos viros vituperandos putas? Ego Catilinam perire volui. Num tu, qui omnes salvos vis, Catilinam salvum esse voluisti? Hoc interest, Calene, inter meam sententiam & tuam: ego nolo quemquam civem committere, ut morte multandus sit: tu, etiam si commiserit, conservandum putas. In corpore si quid ejusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri, secarique patimur; ut membrum aliquod potius, quam totum corpus intereat: sic in reipublicæ corpore, ut totum salvum sit, quidquid est pestiferum amputetur.

Dura vox. Multo illa durior: Salvi sint improbi, scelerati, impii: deleantur innocentes, honesti, boni, tota republica. Uno in homine, Q. Fufi, fateor te vidisse, plus quam me¹⁰. Ego P. Clodium arbitrabar perniciosum civem, sceleratum, libidinosum, impium, audacem, facinorosum: tu contra sanctum, temperantem, innocentem, modestum, retinendam civem, & optandum. In hoc uno te plurimum vidisse, mul-

¹⁰ Te vidisse plus, quam me] Perspicua de incestu accusatus est, narrat Pedianus pro ironia. Defensum a Caleno Clodium, cum Milone. *Monst.*

multum me errasse concedo. Nam, quod me tecum iracunde agere dixisti solere, non est ita. Vehementer me agere fateor, iracunde nego. Omnino irasci amicis non temere soleo, ne si merentur quidem. Itaque sine verborum contumelia a te dissentire possum, sine animi summo dolore non possum. Parva est enim mihi tecum, aut parva de te dissensio? ego huic videlicet faveo, tu illi? Immo vero ego D. Bruto faveo, tu M. Antonio: ego conservari coloniam populi Romani cupio, tu expugnari studeo.

VI. An hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? Quousque enim dices, pacem velle te? Res geritur: conductæ vineæ sunt: pugnatur acerrime. Qui intercurrerent, missimus tres¹¹ principes civitatis. Hos contempsit, rejecit, repudiavit Antonius. Tu tamen permanes constantissimus defensor Antonii. Et quidem, quo melior senator videatur, negat se illi amicum esse debere: cum suo magno beneficio esset¹², venisse¹³ eum contra se. Vide quanta caritas sit patriæ: cum homini sit iratus, tamen reipublicæ causa defendit Antonium. Ego te, cum in Massilienses tam sis acerbus, Q. Fufi, non animo æquo audio. Quousque enim Massiliam oppugnabis¹⁴? ne triumphus quidem finem facit belli? per quem lata est urbs ea¹⁵, sine qua nunquam ex Transalpinis gentibus majores nostri triumpharunt. Quo quidem tempore, populus Romanus ingemuit. Quanquam enim proprios dolores suarum rerum omnes habebant: tamen hujus civitatis fidelissimæ miseras, nemo erat civis, qui a se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratissimus, tamen propter singularem ejus civitatis gravitatem

¹¹ Tres] Diximus legatos ad Antonium a senatu missos L. Pisonem, L. Philippum, Ser. Sulpicium. *Idem.*

¹² Cum suo magno beneficio esset] Cum a se magnum Antonius beneficium accepisset. Notandum loquendi genus, quod perquam rarum est. Usus eo Cicero est in ep. ad Curium, 30. lib. vii. *Fam.* alibi nusquam, quod quidem observaverim. *Idem.*

¹³ Venisse] In judicium.

¹⁴ Oppugnabis?] Oppugnabat eorum com-

moda: nam in senatu actum esse ut iis redderentur adempta a Cæsare, facile est intelligere ex iis Antonii verbis, quæ recitantur Phil. XIII. 15. Massilienses proficiscuntur in Hispanias Cæsari, civitatis suæ portas clauderant. *Idem.*

¹⁵ Per quem lata est urbs ea] Captarum urbium simulacra in triumphî pompa ferebantur. Massiliæ casum istem deplorat verbis lib. 11. *Offic. Idem.*

tatem & fidem quotidie aliquid iracundiæ remittebat : te nulla sua calamitate civitas satiare tam fidelis potest? Rursum me jam irasci fortasse dices . Ego autem sine iracundia dico , ut omnia , nec tamen sine dolore : Neminem illi civitati inimicum esse arbitror , qui amicus sit hæc civitati . Excogitare , quæ tua ratio sit , Calene , non possum . Antea detererere te , ne popularis esses , non poteramus : exorare nunc , ut sis popularis , non possumus .

Satis multa cum Fusio , ac sine odio omnia , nihil sine dolore . Credo autem , qui generi ¹⁶ querelam moderate ferat , æquo animo laturum amici .

VII. Venio ad reliquos consulares , quorum est nemo , (iure meo hoc dico) quin mecum habeat aliquam conjunctionem gratiæ , alii maximam , alii mediocrem , nemo nullam . Quam hæsternus dies nobis , consularibus dico , turpis illuxit ? iterum legatos ? quid , si ille faceret inducias ? Ante consulis oculosque legatorum tormentis Mutinam verberavit : opus ostendebat , munitionemque legatis : ne punctum quidem temporis , cum legati adefsent , oppugnatio respiravit . Ad hunc legatos ? cur ? an ut eorum reditu vehementius pertimescatis ?

Equidem cum antea legatos decerni non censuissem : hoc me tamen consolabar , quod cum illi ab Antonio contempti & rejeñti revertissent , dixissentque senatui , non modo illum e Gallia non discessisse , uti censuissemus , sed ne a Mutina quidem recessisse ; potestatem sibi D. Bruti conveniendi non fuisse : fore , ut omnes ¹⁷ inflammati odio , excitati dolore , armis , equis , viris D. Bruto subveniremus . Nos etiam languidiore facti sumus , postquam Antonii non solum audaciam & scelus , sed etiam insolentiam , superbiamque perpeximus .

Uti-

¹⁶ Generi] Panse Coss.

¹⁷ Fore , ut omnes] *Νεκάλησθαι* . Quod alii ut fugerent , contra fidem veterum librorum addiderant verbum , *putabam* . Sed quæ fultitia est , ea emendare velle , quæ constat veteres illos , oranda orationis causa , interdum de industria confectatos ? *Muretus* . Hæc pendente ex verbo , *consolabar* . Quod est supra . Nam vox *putabam* , quæ est ante *fore* , in libris vulgatis , non reperitur

in antiquo Vaticano , neque in Memmiano . Jam vero copulationem *quod* , post verbum , *consolabar* deleri , ut alienam & subditiã . Quod autem *Muretus* existimat esse *Νεκάλησθαι* , mihi non videtur . Est enim apta confectio , si proprias species : & ita , ut indicavi , verba explices & conjungas . *Lamb.* Retinent tamen copulationem *quod* post *consolabar* , cæteri omnes .

Utinam L. Cæsar valeret , Servius Sulpicius viveret ! multo melius hæc causa ageretur a tribus , quam nunc agitur ab uno . Dolenter hoc dicam potius , quam contumeliose . Deserti , deserti , inquam , sumus , Patres conscripti , a principibus . Sed , ut sæpe jam dixi , omnes in tanto periculo , qui recte & fortiter sentient , erunt consulares . Animum nobis asserre legati debuerunt : timorem attulerunt : quanquam mihi quidem nullum . Quamvis de illo , ad quem missi sunt , bene existiment : a quo etiam mandata acceperunt .

VIII. Pro dii immortales ! ubi est ille mos , virtusque majorum ? C. Popillius ¹⁸ apud majores nostros , cum ad Antiochum regem legatus missus esset , & verbis fenatus denuntiasset , ut ab Alexandria discederet , quam obsidebat : cum tempus ille differret , virgula stantem circumscriptis : dixitque se renuntiaturum senatui , nisi prius sibi responderisset , quid facturus esset , quam ex illa circumscriptione excederet . Præclare : fenatus enim faciem secum attulerat , auctoritatem populi Romani , cui qui non paret , non ab eo mandata accipienda sunt ¹⁹ , sed ipse est totus repudiandus .

An ego ab eo mandata acciperem , qui fenatus mandata contemneret ? aut ei cum senatu quidquam commune judicarem , qui imperatorem populi Romani senatu prohibente obfideret ? At quæ mandata ? qua arrogantia ? quo stupore ? quo spiritu ? Cur autem ea legatis nostris dabat , cum ad nos Coptylam mitteret , ornamentum atque arcem amicorum suorum , hominem ædilitium ? si vero tum fuit ædilis , cum eum iussu Antonii in convivio servi publici loris ceciderunt .

At quam modesta mandata ! ferrei sumus , Patres conscripti , qui quidquam huic negemus . *Utramque provinciam* , inquit , *remitto* ²⁰ : *exercitum depono* : *privatus esse non recuso* .

Tom. VI.

R r r

Hæc

¹⁸ C. Popillius] Historiam Livius narrat lib. xxxiv. *Men.*

¹⁹ Non ab eo mandata accipienda sunt] Ut ab Antonio Pilo & Philippus acceperunt . *Idem.*

²⁰ Utramque provinciam , inquit , remitto] Ant. Augustinus delet *utramque* , quia dicit paulo post , *Galliam* , inquit , *Togatam remitto* .

Comatam possulo : at huius loci tota sententia videtur retinere *utramque* . Primum verba , quæ statim sequuntur , *Privatus esse non recuso* , *Comatam possulo* : plane non sunt eadem mandata cum superioribus , alioquin bis eadem repetisset . Sed ut fit in ferendis conditionibus , Antonius dabat optionem Senatui

Hæc sunt enim verba. Redire ad se videtur. *Omnia oblitiscor, in gratiam redeo.* Sed quid adjungit? si legionibus meis sex, si equitibus, si cohorti prætorie prædam, agrumque dederitis. His etiam præmia postulat, quibus ut ignoscatur si postuler, impudentissimus judicetur? Addit præterea, ut quos ipse, cum Dolabella dederit agros, teneant ii, quibus dari sint. Hic est Campanus ager, & Leontinus, quæ duo majores nostri annonæ perfugia ducebant.

IX. Cavet mimis, aleatoribus, lenonibus: Caphoni etiam, & Saxæ cavet: quos centuriones pugnaces & lacertosos inter mimorum & mimarum greges collocavit. Postulat præterea, ut *chirographorum* ²¹ & *commentariorum sua*, *collegæque sui decreta maneant.* Quid laborat? ut habeat, quod quisque mercatus est: si quid accepit, habeat qui vendidit. *Et ne ranganur rationes ad Opis:* id est, ne septies millies recuperetur. *Ne fraudi sit septemviris, quod egissent:* Nucula ²² hoc, credo, admonuit. Verebatur fortasse, ne amitteret tantas clientelas ²³.

Caveri etiam vult iis, qui secum sunt, quidquid contra leges commiserint. Mustelæ, & Tironi prospicit: de se nihil laborat. Quid enim commisit unquam? num aut pecuniam publicam attigit, aut hominem occidit, aut secum habuit armatos? Sed quid est, quod de iis laboret? Postulat enim, *ne sua judiciaria lex abrogetur:* quo impetrato, quid est quod metuat? an, ne suorum aliquis a Cyda, Lyfiade, Curio condemnetur?

Neque tamen nos urget mandatis pluribus: remittit aliquantum, & relaxat. *Galliam*, inquit, *rogatam remitto, comaram postulo:* otiosus videlicet esse mavult: *cum sex legionibus*, inquit, *isque suppleris ex D. Brui exercitu*, non modo

EX

natur populoque R. utra mallet mandata, aut conditiones accipere, quod ea verba elate offendunt *apertius* dicta: Neque tamen nos urget mandatis pluribus: remittit aliquantum & relaxat. Cum enim dicit pluribus, offendit, non eadem esse: cum remittit & relaxat, offendit Antonium contra facere. F. *Ursin.*

²¹ *Chirographorum*] Cæsaribus: in quibus fingebat Antonius esse multa, quæ non erant. *Munus.*

²² *Nucula*] Septemvir. De quo Phil. VI. cap. 5. XI. 6. XII. 8.

²³ *Tantas clientelas*] Quantas sibi agrorum divisione pepererat. *Idem.*

ex delectu suo: *tamdiuque ut obrineat, quamdiu M. Brutus, C. Cassius, consules, prove consulibus provinciis obrinebunt.* Hujus comitiis C. frater ejus: est enim annus, ut repulsam tulit ²⁴. *Ipse autem ut quinquennium, inquit, obrineam.* At istud vetat lex Cæsaribus; & tu acta Cæsaribus defensis?

X. Hæc tu mandata ²⁵, L. Piso, & tu, L. Philippæ, principes civitatis, non dico animo ferre, verum auribus accipere potuistis? Sed, ut suspicor, terror erat quidam: nec vos ut legati apud illum fuistis, nec ut consulares: nec vos vestram, nec reipublicæ dignitatem tenere potuistis. Et tamen nescio quo pacto, sapientia quadam, credo, quod ego non possem, non nimis irati revertistis. Vobis M. Antonius nihil tribuit, clarissimis viris, legatis populi Romani: nos, quid non legato M. Antonii *Cotylæ* concessimus? cui portas hujus urbis patere jus non erat, huic hoc templum patuit: huic aditus in senatum fuit: hic hesternò die sententias nostras in codicillos, & omnia verba referebat: huic se etiam summis honoribus usi contra dignitatem suam venditabant.

O dii immortales! quam magnum est, personam in republica tueri principis! quæ non animis solum debet, sed etiam oculis servire civium. Domum recipere legatum hostium, in cubiculum admittere, etiam seducere ²⁶, hominis est nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. Quod autem est periculum? nam si maximum in discrimen venietur, aut libertas parata victori est, aut mors propòsita victo: quorum alterum optabile est, alterum effugere nemo potest. Turpis autem fuga mortis, omni est morte pejor.

Nam illud quidem non adducor ut credam, esse quosdam, qui invideant alicujus constantiæ, qui labori; ejus perpetuum

R r r 2 in

²⁴ *Hujus comitiis C. frater: est enim annus, ut repulsam tulit*] Antiquus liber & ipse in hac parte mendosus, ita habet: *hujus comitiis C. frater ejus est enim jam annus, ut repulsam tulit.* Pro quo Antonius Augustinus optatur legendum: *Lucius comitiis C. frater ejus est enim jam annus, ut repulsam tulit.* Ut superiora quatuor verba Antonii sint: quæ vero sequuntur, Ciceronis perizoniam adferentis Antonio. Quæ lectio ita

mihî placet, ut tamen eam pro certa indubitataque non habeam. *Fævus.* Locus corruptus, & mutilus, quem alii aliter emendare conati sunt. Ex quorum emendationibus a Grævio recitatis hoc unum intellexi, locum esse corruptum. *Olivæus.*

²⁵ *Hæc tu mandata*] Vide Cic. epist. ad Cassium, Fam. XII. 4.

²⁶ *Seducere*] Clam alloqui. Ut Fam. I. 9, & Orat. I. 56.

in republica adjuvanda voluntatem & a senatu, & a populo Romano probari moleste ferant. Omnes id quidem facere debeamus: eaque erat non modo apud majores nostros, sed etiam nuper summa laus consularium, vigilare, adesse animo, semper aliquid pro republica aut cogitare, aut facere, aut dicere. Ego, Patres conscripti, Q. Scævola augurum memoria teneo, bello Marfico, cum esset summa senectute & perdita valetudine, quotidie, simulatque luceret, facere omnibus conveniendi sui potestatem: neque eum quisquam illo bello vidit in lecto: senexque & debilis, primus veniebat in curiam. Hujus industriam maxime quidem vellem ut imitarentur ii, quos oportebat: secundo autem loco, ne alterius labori inviderent.

XI. Etenim, Patres conscripti, cum in spem libertatis sexennio post²⁷ finis ingressi, diutiusque servitutem perpeffi, quam captivi frugi & diligentes solent: quas vigilias, quas sollicitudines, quos labores, liberandi populi Romani causa recusare debemus? Equidem, Patres conscripti, quanquam hoc honore usi, togati solent esse, cum est in sagis civitas: statui tamen, a vobis, cæterisque civibus in tanta atrocitate temporis, tantaque perturbatione reipublicæ, non differre vestitu. Non enim ita gerimus nos hoc bello consulares, ut æquo animo populus Romanus visurus sit nostri honoris insignia: cum partim e nobis ita timidi sint, ut omnem populi Romani beneficiorum memoriam abjecerint: partim ita a republica averfi, ut se hosti favere præ se ferant: legatos nostros ab Antonio despectos esse, & irrisos facile patiantur: legatum Antonii sublevatum velint. Hunc enim reditu ad Antonium prohiberi negabant oportere, & in eodem excipiendi sententiam meam corrigebant. Quibus geram morem. Redeat ad imperatorem suum Varius, sed ea lege, ne unquam Romam revertatur. Cæteris autem, si errorem suum deposuerint, & cum republica in gratiam redierint, veniam & impunitatem dandam puto.

Quas

²⁷ Sexennio post] Sexto denique anno post certum civile bellum, a consulatu Marcelli, & Lentuli, quo anno Cæsar urbe Roma po-

titus est, ad Pansa, & Hirtii consulatus. Manu.

Quas ob res ita censeo: Eorum, qui cum M. Antonio fuit, qui ab armis discesserint, & aut ad Pansa, aut ad Hirtium, consules, aut ad Decimum Brutum, imperatorem, consulem designatum, aut ad C. Cæsarem pro prætore ante idus Martias primas adierint, iis fraudi ne sit, quod cum M. Antonio fuerint. Si quis eorum, qui cum M. Antonio sunt, fecerit, quod honore præmiove dignum esse videatur; uti C. Pansa, A. Hirtius, consules, alter ambove, si eis videbitur, de ejus honore præmiove, primo quoque die ad senatum referant. Si quis post hoc senatus-consultum ad Antonium profectus esset, præter L. Varium, senatum existimaturum, eum contra rempublicam fecisse.

